

ΣΕΣΚΛΟ

Κείμενο: ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΑΜΕΛΟΥ,

Αρχαιολόγος ΙΓ΄Ε.Π.Κ.Α.

Φωτογραφίες: ANNA ΚΑΛΑΪΤΖΗ

Είμαστε στο λόφο Καστράκι και στη γύρω περιοχή, κοντά στο σημερινό χωριό Σέσκλο. Εδώ αναπτύχθηκε ένας από τους σπουδαιότερους νεολιθικούς οικισμούς της Ελλάδας και της Ευρώπης, που έδωσε το όνομά του σε μία ολόκληρη φάση της Νεολιθικής Εποχής στη Θεσσαλία. Κατοικήθηκε από την αρχή της Νεολιθικής Εποχής (7η χιλιετία π.Χ.) μέχρι και τη Μέση Εποχή του Χαλκού (2^η χιλιετία π.Χ.). Ωστόσο, γνώρισε τη μεγαλύτερη ακμή του στην **6η χιλιετία π.Χ.**, κατά τη **Μέση Νεολιθική περίοδο**. Τα χαρακτηριστικά της τοποθεσίας πληρούν όλα τα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία οι πρώτοι κάτοικοι επέλεξαν τις θέσεις της εγκατάστασής τους: βρίσκεται ανάμεσα σε βαθιά εποχικά ρέματα, που εξασφαλίζουν την αφθονία νερού, κοντά σε επίπεδες καλλιεργήσιμες εκτάσεις και σε ψηλότερους λόφους και όχι μακριά από τη θάλασσα. Η επιτυχία στην επιλογή της θέσης αποδεικνύεται και από τη μεγάλη διάρκεια ζωής του προϊστορικού οικισμού.

Τα αρχιτεκτονικά ερείπια της Μέσης Νεολιθικής περιόδου καταλαμβάνουν την περιοχή του λόφου (γνωστή ως «Ακρόπολη» ή Σέσκλο Α), καθώς και την ομαλή πλαγιά στα Ν.Δ. (Σέσκλο Β). Πρόκειται για έναν μεγάλο και οργανωμένο οικισμό που εκτείνεται σε χώρο **100 στρεμμάτων τουλάχιστον**.

Ο οικισμός καταστρέφεται από φωτιά στο τέλος της Μέσης Νεολιθικής περιόδου και εγκαταλείπεται για **500 περίπου χρόνια**. Ξανακατοικείται στη Νεότερη Νεολιθική περίοδο μόνο στην «Ακρόπολη».

Στη Μέση Εποχή του Χαλκού χρονολογούνται οι κιβωτιόσχημοι τάφοι που έχουν αποκαλυφθεί σε διάφορα σημεία, ανάμεσα στα ερείπια του νεολιθικού οικισμού.

Επειδή η νεολιθική κατοίκηση πάνω στο λόφο (Σέσκλο Α) καλύπτει όλη τη διάρκεια της περιόδου, ενώ η περιοχή του Σέσκλου Β κατοικείται μόνο κατά τη Μέση Νεολιθική περίοδο, οι επιχώσεις στο Σέσκλο Α έχουν πάχος οκτώ μέτρα, ενώ στο Σέσκλο Β τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα εμφανίζονται πολύ επιφανειακά.

Η αρχαιολόγος Ευαγγελία Σταμέλου μάς ξεναγεί στον νεολιθικό οικισμό του Σέσκλου "Α" ή "Ακρόπολη".

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα ερείπια του οικισμού εντοπίστηκαν στο τέλος του 19ου αιώνα και οι πρώτες ανασκαφές έγιναν πάνω στο λόφο Καστράκι το **1901-1902** από τον **Χρήστο Τσοούντα**, ο οποίος δημοσίευσε υποδειγματικά τα πορίσματα των ανασκαφών αυτών στο βιβλίο του «Αι Προϊστορικά Ακροπόλεις Διμηνίου και Σέσκλου» (1908).

Αργότερα, από το 1956 ως το 1968, νέες ανασκαφικές έρευνες πραγματοποιήθηκαν από τον **Δ.Ρ. Θεοχάρη**, οι οποίες έδειξαν την ύπαρξη μιας Προκεραμικής φάσης στο Σέσκλο (κάτι που έχει, ωστόσο, αμφισβητηθεί πρόσφατα), ενώ ερευνήθηκαν παράλληλα η στρωματογραφία και η αρχιτεκτονική οργάνωση της «Ακρόπολης» (Σέσκλο Α).

Η συνεχής κατοίκηση σε ένα χώρο έχει ως αποτέλεσμα, με το πέρασμα των αιώνων, τη δημιουργία επάλληλων στρωμάτων στο έδαφος, κάθε ένα από τα οποία αντιπροσωπεύει μια φάση κατοίκησης. Το σύνολο των επάλληλων αυτών

αρχαιολογικών στρωμάτων αποτελεί τη «**στρωματογραφία**», όπως ονομάζεται, του οικισμού, η μελέτη της οποίας αποτελεί βασικό εργαλείο για τους αρχαιολόγους, για την κατανόηση της ιστορίας του χώρου που ερευνάται.

Καθώς ο οικισμός του Σέσκλου Α κατοικήθηκε για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα, σε όλη τη διάρκεια της Νεολιθικής περιόδου ως και τη Μέση Εποχή Χαλκού, κατά την ανασκαφή διαπιστώθηκαν επάλληλα αρχαιολογικά στρώματα.

Η μελέτη της στρωματογραφίας από το Δ.Ρ. Θεοχάρη βοήθησε στην καθιέρωση της διαίρεσης της Νεολιθικής περιόδου σε 3 υποπεριόδους: την **Αρχαιότερη**, τη **Μέση** και τη **Νεότερη**, ενώ απέδειξε την ομαλή μετάβαση από την Αρχαιότερη στη Μέση Νεολιθική και έδωσε πλήθος νέου υλικού για την Αρχαιότερη Νεολιθική, που μέχρι τότε ήταν σχεδόν άγνωστη στον ελλαδικό χώρο.

Ένα τμήμα από τη στρωματογραφία αυτή, που είχε πάχος οκτώ μέτρα, έχει μεταφερθεί στο «**Αθανασάκειο**»

Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, όπου μπορεί κανείς να διαπιστώσει τα επάλληλα αρχαιολογικά στρώματα που αντιπροσωπεύουν όλες τις φάσεις κατοίκησης του χώρου. Δίπλα της, και σε αντιστοιχία με τα διάφορα στρώματα, έχουν τοποθετηθεί χαρακτηριστικά δείγματα κεραμικής που δείχνουν την εξέλιξη της διακόσμησης των πήλινων αγγείων στις διάφορες φάσεις της Νεολιθικής εποχής.

Από το 1971 ως το 1977 συνεχίστηκαν οι ανασκαφές του Δ.Ρ. Θεοχάρη κυρίως στο Σέσκλο Β και απέδειξαν ότι το Σέσκλο ήταν ένας εκτεταμένος οικισμός που καταλάμβανε όλη την έκταση γύρω από τον οικισμό που ο Τσουντας ονόμασε «Ακρόπολη», ήδη από τις αρχές της Αρχαιότερης Νεολιθικής. Συνολικά, με τις ανασκαφές του Θεοχάρη, αποδείχθηκε ότι ο οικισμός της Μέσης Νεολιθικής εκτεινόταν πάνω στο λόφο («Ακρόπολη», Σέσκλο Α) και ακόμα στο χώρο γύρω από το λόφο (Σέσκλο Β, Γ, Δ, Ε). Ανάμεσα στα σπίτια έξω από το λόφο θα υπήρχαν ασφαλώς χωράφια και εργαστήρια. Μετά το θάνατο του Θεοχάρη, οι ανασκαφές συνεχίστηκαν για μικρό διάστημα από τον καθηγητή Αρχαιολογίας στο Α.Π.Θ. **Κ. Κωτσάκη** (1981, 1983).

Την τελευταία εικοσαετία, η ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, στην αρμοδιότητα της οποίας ανήκει ο αρχαιολογικός χώρος, εκτελεί σωστικές ανασκαφικές έρευνες στην περιοχή και επεμβάσεις στερέωσης των ερειπίων του νεολιθικού οικισμού. Στα πλαίσια των Β' και Γ' Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ευθύνη της αρχαιολόγου **Β. Αδρύμη-Σισμάνη**, έγιναν εργασίες ανάδειξης και διαμόρφωσης του αρχαιολογικού χώρου: κατασκευάστηκε το νέο φυλάκιο-εκδοτήριο εισιτηρίων με το χώρο ενημέρωσης των επισκεπτών και δημιουργήθηκαν οι αρχαιολογικές διαδρομές μέσα στον αρχαιολογικό χώρο. Ιδιαίτερα σημαντικό έργο είναι η στερέωση του άνω και κάτω πρηνούς του λόφου, καθώς το ρέμα **Σωληνάρι** είχε προκαλέσει διάβρωση στο τμήμα αυτό του οικισμού ήδη από την αρχαιότητα. Επίσης, στερεώθηκαν και αναστηλώθηκαν όλα τα λίθινα θεμέλια του νεολιθικού

οικισμού, τόσο στο Σέσκλο Α, όσο και στο Σέσκλο Β.

Η μελλοντική έρευνα στο χώρο είναι βέβαιο ότι έχει να προσφέρει πολύ περισσότερες πληροφορίες, που θα συμβάλουν σημαντικά στην προσπάθεια ανασύνθεσης της ζωής των νεολιθικών ανθρώπων σε υλικό, ιδεολογικό και πολιτισμικό επίπεδο.

ΤΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΝΕΟΛΙΘΙΚΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

Τα βασικά κριτήρια επιλογής της συγκεκριμένης θέσης ως χώρου κατοίκησης από τους νεολιθικούς κατοίκους της διατηρούνται σε μεγάλο βαθμό ως σήμερα. Το τοπίο είναι εντυπωσιακό με τις εμφανείς αλλοβιακές αποθέσεις απ' όπου οι κάτοικοι του Σέσκλου προμηθεύονταν τον πηλό για την κατασκευή πλιθίων και αγγείων. Την αρχή της Νεολιθικής εποχής χαρακτηρίζει η μετάβαση από την τροφολογία και το κυνήγι στην αγροτική οικονομία, με την ανάπτυξη της γεωργίας και της κτηνοτροφίας και κατά συνέπεια τη μόνιμη εγκατάσταση. Επιλέγονται, λοιπόν, θέσεις σε λοφώδεις περιοχές με πρόσβαση σε πεδιάδες κατάλληλες για καλλιέργεια, κυρίως σιτηρών, και σε εκτάσεις πρόσφορες για κτηνοτροφία. Τα δυο ρέματα που διατρέχουν ακόμα και σήμερα το λόφο από τα βόρεια και τα νότια, ήταν επίσης πρωταρχικό στοιχείο για την επιλογή της θέσης, αφού εξασφάλιζαν το νερό.

Τα περισσότερα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που είναι σήμερα ορατά πάνω στην «Ακρόπολη» ανήκουν στη Μέση Νεολιθική περίοδο (6^η χιλιετία) που είναι και η εποχή ακμής του οικισμού. Από την αρχή της Νεολιθικής περιόδου (μέσα 7ης χιλιετίας π.Χ.), οπότε και εμφανίστηκαν τα πρώτα δείγματα μόνιμης εγκατάστασης, έχουν απομείνει σήμερα μόνο τα ελλειψοειδή ορύγματα της βάσης των πρώτων καλυβών που κατασκεύαζαν οι νεολιθικοί

Σχεδιάγραμμα του χώρου.

άνθρωποι με κλαδιά και πηλό. Τα κατάλοιπα αυτά εντοπίζονται στο Σέσκλο Γ που βρίσκεται στα βόρεια του λόφου και δεν είναι ορατά, λόγω του φθαρτού τους χαρακτήρα.

Κατά την Αρχαιότερη Νεολιθική περίοδο, ο οικισμός σταδιακά επεκτάθηκε σε μεγαλύτερη έκταση. Τα κτίσματα έγιναν τετράπλευρα, κτισμένα με πλίνθινους τοίχους και ξύλα, ενώ κάποια απ' αυτά είχαν λιθόκτιστα θεμέλια.

Κατά τη Μέση Νεολιθική περίοδο, όμως, τα σπίτια κατασκευάζονται πλέον με πιο ανθεκτικά υλικά, όπως η πέτρα και ο πηλός, και ήταν τετράγωνα ή ορθογώνια, με ένα συνήθως δωμάτιο. Τα θεμέλια ήταν λιθόκτιστα και οι τοίχοι χτίζονταν με ωμά πλιθιά, που πρόσφεραν στους ενοίκους συνθήκες καλής διαμονής, αφού είναι ιδιαίτερα μονωτικά. Κατασκευάζονταν από πηλό, που υπήρχε σε αφθονία στη γύρω περιοχή, και με άχυρο ή μαλλί αιγοπροβάτων. Η στέγη κατασκευαζόταν από ξύλα και καλάμια, ήταν συνήθως δίρριχτη ή τετράρριχτη, ανάλογα με το

μέγεθος του σπιτιού, και καλυπτόταν εξωτερικά με στρώσεις από πηλό. Στη στέγη άφηναν μια τρύπα για να βγαίνει ο καπνός από την εστία. Στο τέλος, σοβάτιζαν όλο το σπίτι με λεπτό στρώμα πηλού και συχνά έβαφαν με χρώμα τους εξωτερικούς τοίχους. Όλα τα σπίτια μοιάζουν μεταξύ τους και σε κανένα δεν διακρίνουμε στοιχεία που να πιστοποιούν μια κοινωνική διαφοροποίηση. Στο εσωτερικό τους σώζονται εστίες, μικρές αποθηκευτικές εγκαταστάσεις, χώροι προετοιμασίας της τροφής και χώροι ύπνου. Η μεγαλύτερη μονόχωρη οικία του οικισμού κατά τη Μέση Νεολιθική περίοδο είναι η «**Οικία 50**», που μεταξύ άλλων διατηρεί ένα αξιοσημείωτο γνώρισμα: στην προσπάθειά τους να προστατεύσουν οι κάτοικοι του σπιτιού το δυτικό τοίχο από τα νερά της βροχής που κυλούσαν στο κεκλιμένο επίπεδο του παρακείμενου δρόμου, τοποθέτησαν λίθινους ορθοστάτες, όρθια δηλαδή τοποθετημένες μεγάλες πλάκες, στη βάση του τοίχου, στη χαμηλότερη γωνία του.

Στο Σέσκλο Α, τα σπίτια χτίζονται και

Άποψη από την επίσκεψη στο δυτικό τμήμα του επισκέψιμου χώρου, το λεγόμενο Σέσκλο Β.

ανοικοδομούνται στην ίδια θέση κι έτσι σταδιακά δημιουργείται ένας γύλοφος, η γνωστή «μαγούλα», ενώ έχουν όλα περίπου τον ίδιο προσανατολισμό. Το μέγεθός τους ποικίλει από 20 ως 70 τ.μ. Στενά δρομάκια ανάμεσά τους, σχηματίζουν σε ορισμένα σημεία πλατείες.

Αντίθετα, στο Σέσκλο Β τα σπίτια εκτείνονται οριζόντια, μοιράζονται τοίχους μεταξύ τους και έχουν κοινόχρηστους χώρους.

Τόσο στο εσωτερικό των σπιτιών, όσο και σε εξωτερικούς χώρους δίπλα σ' αυτά, υπήρχαν διάφορες κατασκευές για την εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών, όπως εστίες, φούρνοι, αποθηκευτικοί και εργαστηριακοί χώροι. Το γεγονός ότι κάθε σπίτι διέθετε δικούς του αποθηκευτικούς και εργαστηριακούς χώρους υποδεικνύει ότι κάθε οικογένεια είχε κάποιο βαθμό αυτονομίας στην εξυπηρέτηση των καθημερινών αναγκών.

Συνολικά, βρέθηκαν 22 πλήρη νοικοκυριά και 12 τμηματικά.

Πολύτιμες πληροφορίες για τα

αρχιτεκτονικά στοιχεία της ανωδομής των νεολιθικών οικιών αντλούμε από τα **πήλινα ομοιώματα** σπιτιών (που έχουν βρεθεί σε ανασκαφές άλλων νεολιθικών οικισμών), καθώς στο χώρο σήμερα σώζονται μόνο τα λιθόκτιστα θεμέλια. Τα ομοιώματα αυτά είναι αυθεντικά έργα των νεολιθικών κατοίκων του οικισμού και εκτίθενται στο «Αθανασάκειο» Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, στην αίθουσα του Νεολιθικού Πολιτισμού. Μπροστά από το Αρχαιολογικό Μουσείο, στο πάρκο του Αναύρου, μπορεί να δει κανείς μια σύγχρονη αναπαράσταση νεολιθικών σπιτιών.

Σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των κατοίκων του οικισμού έπαιζε η **φωτιά**, όχι μόνο επειδή είναι πολύτιμη πηγή θέρμανσης, φωτισμού και προστασίας από τα άγρια ζώα, αλλά και γιατί ήταν απαραίτητη σε πολλές από τις καθημερινές τους εργασίες, όπως το μαγείρεμα, το ψήσιμο των αγγείων και άλλων πήλινων αντικειμένων και η κατασκευή εργαλείων. Θεσμοί όπως αυτός της οικογένειας θεωρείται ότι έχουν τις ρίζες τους σε αυτή την

εποχή: ο ρόλος της εστίας γύρω από την οποία συγκεντρώνονταν οι ένοικοι ενός σπιτιού για να συζητήσουν και να ανταλλάξουν εμπειρίες είναι καταλυτικός στον τομέα αυτό. Την ευρεία χρήση της φωτιάς στον οικισμό επιβεβαιώνουν τα ευρήματα της ανασκαφής, όπως οι εστίες στο εσωτερικό των σπιτιών, τα κάρβουνα, οι στάχτες, καμένα εργαλεία και καμένοι πηλοί.

Μέσα στα νεολιθικά σπίτια βρέθηκαν διάφορα **εργαλεία** που χρησιμοποιούσε ο άνθρωπος, κατασκευασμένα από πέτρα, πηλό, κόκαλο και ξύλο: Λεπίδες από πυριτόλιθο και οψιανό που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή μαχαιριών, βελών, αλλά και πιο σύνθετων εργαλείων όπως τα δρεπάνια. Ο οψιανός έρχεται από τη **Μήλο** και η επεξεργασία του γινόταν στο Σέσκλο. Ο πυριτόλιθος προέρχεται μάλλον από την **Πίνδο**. Βρέθηκαν επίσης λίθινες αξίνες, πελέκειες και σμίλες, εργαλεία χρήσιμα για την κοπή των δέντρων, την επεξεργασία του ξύλου και των δερμάτων και τις γεωργικές εργασίες, οπείς, βελόνες, σπάτουλες, λειαντήρες και αγκίστρια από κόκαλο και κέρατο καθώς και πήλινα εργαλεία υφαντικής, όπως σφονδύλια, υφαντικά βάρη και πηνία που αποδεικνύουν ότι οι νεολιθικοί κάτοικοι του Σέσκλου κατασκεύαζαν ρούχα και σκεπάσματα. Αποδειξίει ότι οι νεολιθικοί άνθρωποι επιδίδονταν στην καλαθοπλεκτική, αποτελούν άλλωστε και τα αποτυπώματα ψάθας που έχουν βρεθεί πάνω σε πηλό. Οι λίθινοι τριπτήρες αποδεικνύουν τη δραστηριότητα του αλέσματος των σιτηρών, ενώ βρέθηκαν και συγκεντρώσεις σιτηρών και οσπρίων που είναι αποτέλεσμα της εντατικοποίησης της καλλιέργειας.

Σημαντική είναι η παρουσία μιας ιδιαίτερης κατηγορίας αντικειμένων, των **ειδωλίων**, που κατασκευάζονται από πηλό και πέτρα. Οι νεολιθικοί κάτοικοι του Σέσκλου έφτιαχναν ειδώλια ανθρώπων, ζώων αλλά και μικρογραφίες αντικειμένων. Πολλές θεωρίες έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί αναφορικά με τη χρήση των ειδωλίων, ένα θέμα που παραμένει ακόμα ανοικτό στην έρευνα. Το βέβαιο είναι ότι τα ειδώλια δηλώνουν την ανάγκη του νεολιθικού

ανθρώπου να εκφραστεί και μας βοηθούν να αντιληφθούμε τους προβληματισμούς του σχετικά με τη διαιώνιση του είδους, τους κοινωνικούς δεσμούς, τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας και την καθημερινή ζωή.

Οι πολυάριθμες πήλινες και λίθινες **σφραγίδες**, αποτελούν άλλη μια κατηγορία αντικειμένων, των οποίων η ακριβής χρήση είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Έχει προταθεί η χρήση τους για τη διακόσμηση του ανθρώπινου σώματος, δερμάτων και υφασμάτων, τη δήλωση ιδιοκτησίας του σφραγισμένου αντικειμένου ή ακόμα και τη μετάδοση μηνυμάτων. Καθώς δεν σώζεται ίχνος τους σε άφθαρτη ύλη, η χρήση των σφραγίδων από τους νεολιθικούς ανθρώπους αποτελεί ένα ακόμα ανοικτό για την έρευνα θέμα.

«ΜΕΓΑΡΟΕΙΔΕΣ» ΟΙΚΟΔΟΜΗΜΑ

Ένα πολύ ενδιαφέρον οικοδόμημα, που ανήκει επίσης στη Μέση Νεολιθική περίοδο, είναι το ονομαζόμενο «**μεγαροειδές**» οικοδόμημα. Ονομάστηκε έτσι γιατί αρχιτεκτονικά έχει τη μορφή των «μεγάρων», των σπιτιών δηλαδή που δεν ήταν μονόχωρα, αλλά είχαν δυο δωμάτια, χτίζονταν σε κεντρική θέση στον οικισμό και είχαν μεγαλύτερες διαστάσεις από τα υπόλοιπα σπίτια του οικισμού.

Ο τύπος αυτός των σπιτιών εμφανίζεται στους νεολιθικούς οικισμούς κατά τη Νεότερη Νεολιθική περίοδο, ωστόσο, το «μεγαροειδές» οικοδόμημα του Σέσκλου χρονολογείται στη Μέση Νεολιθική περίοδο και δεν χτίστηκε εξ αρχής με τη μορφή που το βλέπουμε σήμερα. Η μορφή του είναι το αθροιστικό αποτέλεσμα των φάσεων οικοδόμησής του και της βαθμιαίας προσαρμογής του στις οικιστικές ανάγκες του συγκεκριμένου νοικοκυριού.

Αρχικά είχε ένα μόνο ευρύχωρο τετράπλευρο δωμάτιο με την είσοδο στο δυτικό τοίχο. Όταν αυτό καταστράφηκε, το νέο σπίτι χτίστηκε πάνω στα λείψανα των παλαιότερων τοίχων. Συγχρόνως,

Ειδώλιο καθιστής γυναικείας μορφής με παιδί (Κουροτρόφος). Νεότερη Νεολιθική.

Μικρογραφικό ημισφαιρικό αγγείο.

Κεφάλι πήλινου ειδωλίου βοοειδούς. Αρχαιότερη Νεολιθική.

Επάνω: Ειδώλιο καθιστής ανδρικής μορφής.

Αριστερά: Αναπαράσταση στείλεωσης λίθινης αξίνας.

Επάνω: Πήλινη κουτάλα

Αναπαράσταση στείλεωσης λίθινης αξίνας.

Αναπαράσταση βέλους.

στο εσωτερικό του διατηρήθηκαν στη θέση τους πολλά αγγεία λόγω της ξαφνικής καταστροφής του από φωτιά, αν και σήμερα η ερμηνεία αυτή για τη χρήση του χώρου δεν ισχύει πια. Η «Οικία του Κεραμέα» έχει έτσι αποκτήσει κεντρική σημασία για την αποκατάσταση της ιστορίας του οικισμού και ιδιαίτερα του τέλους της Μέσης Νεολιθικής περιόδου, της οποίας θεωρείται

διαίρεσαν το δωμάτιο σε δυο, με ένα μεσότοιχο που είχε άνοιγμα για να επικοινωνούν τα δυο δωμάτια μεταξύ τους. Όταν και αυτή η οικία καταστράφηκε, μια τρίτη χτίστηκε πάνω στα ερείπια της προηγούμενης. Τότε προστέθηκαν και οι παραστάδες που προστατεύουν την είσοδο του σπιτιού στα νότια.

Το τελικό μέγεθος της οικίας είναι 42 τ. μ., χωρίς να υπολογιστούν οι εξωτερικές παραστάδες, που έχουν μήκος περίπου 2,5μ. Δεν γνωρίζουμε το ακριβές ύψος που είχε η οικία, ούτε αν είχε παράθυρα.

Ο Δ. Θεοχάρης είχε διαπιστώσει την ύπαρξη πλακοστρωμένης αυλής στην πρόσοψη της οικίας, ενώ στην αντίθετη πλευρά του σπιτιού, ένας μακρύς τοίχος με μικρά ανοίγματα κατά διαστήματα, σχημάτιζε ένα είδος εσωτερικού περιβόλου.

Το «μεγαροειδές» οικοδόμημα, με τις τρεις επάλληλες αρχιτεκτονικές φάσεις, αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της συνήθειας των νεολιθικών ανθρώπων να κατασκευάζουν τα σπίτια τους πάνω στα ερείπια των προηγούμενων, όταν αυτά καταστρέφονταν, στη μακρόχρονη πορεία ζωής του οικισμού.

«ΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΚΕΡΑΜΕΑ»

Ένα ακόμη οίκημα της Μέσης Νεολιθικής που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην «Ακρόπολη» του Σέσκλου είναι η ονομαζόμενη «Οικία του Κεραμέα».

Οφείλει την ονομασία του στον πρώτο ανασκαφέα Χρ. Τσουντα, που το χαρακτήρισε «κεραμεικόν εργαστήριον», επειδή

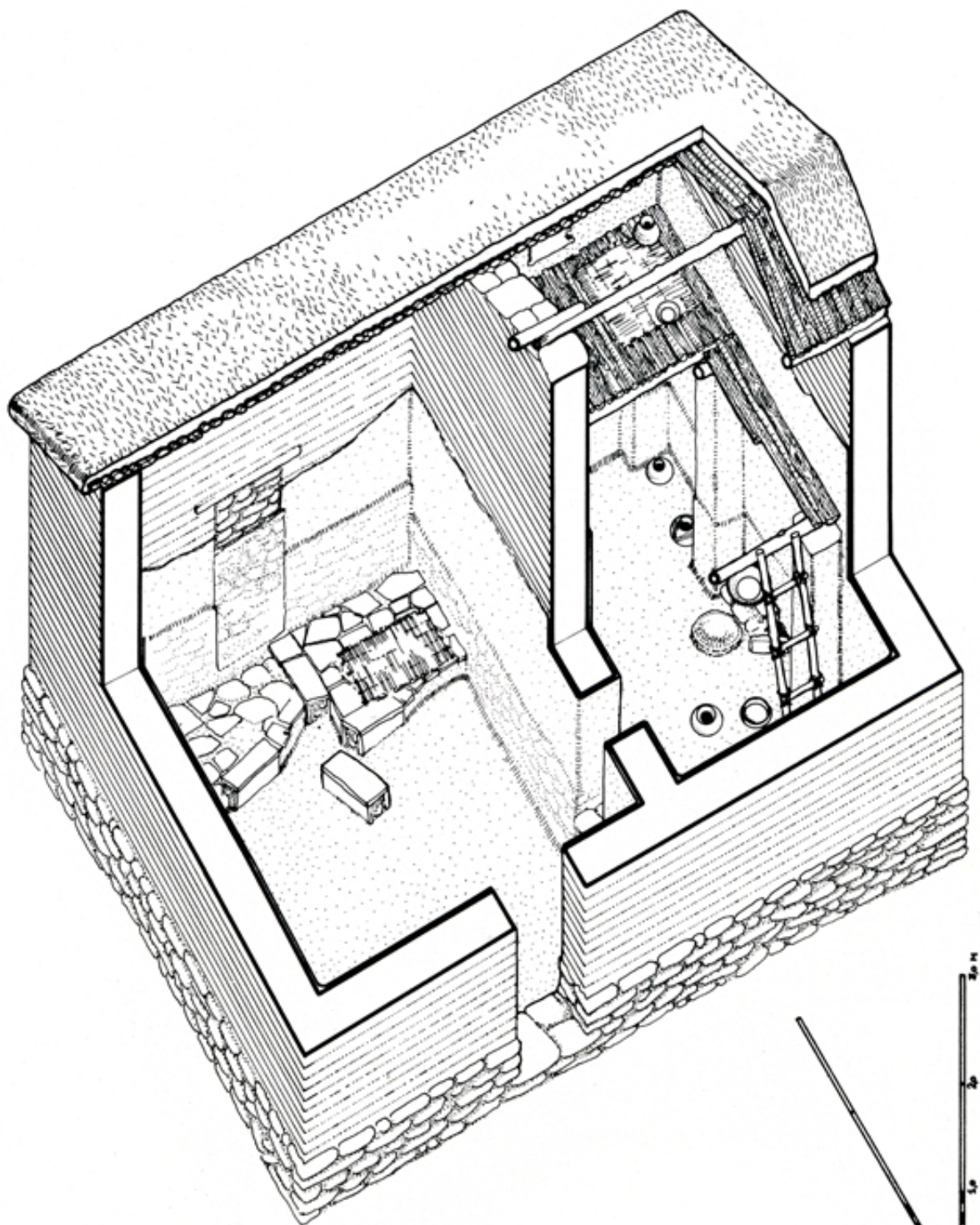
χαρακτηριστικό δείγμα.

Στην οικία αυτή έχουν διαπιστωθεί δυο κύριες φάσεις, που χρονολογικά τοποθετούνται στη Μέση Νεολιθική περίοδο.

Στην πρώτη φάση, ήταν ένα απλό, τετράγωνο κτίσμα με δάπεδο από κίτρινο πηλό και λίθινες πλάκες μεσαίου μεγέθους. Η είσοδος του βρισκόταν στο δυτικό τοίχο, που οδηγούσε και σε μια στεγασμένη αυλή στα δυτικά. Στη δεύτερη φάση, έγινε ανακατασκευή μεγάλης κλίμακας: η αυλή διαμορφώθηκε σε χωριστή οικία, ενώ το ίδιο το οίκημα μεγάλωσε σε μήκος και απέκτησε δύο δωμάτια που χωρίζονταν με ένα μεσότοιχο. Το βόρειο δωμάτιο περιείχε αποθηκευτικούς χώρους και αγγεία στη θέση τους, ενώ το νότιο περιείχε κατασκευές για την προετοιμασία της τροφής και άλλες οικοτεχνικές δραστηριότητες. Η είσοδος του ανοίχτηκε στη δεύτερη φάση στον ανατολικό τοίχο.

Αξιοσημείωτο αρχιτεκτονικό στοιχείο της οικίας αυτής αποτελούν οι τρεις αντηρήδες στο βόρειο τοίχο, που χωρίζουν τη βόρεια πλευρά του οικήματος σε 3 ισομήκη σχεδόν τμήματα και θεωρείται πως στήριζαν ένα ξύλινο πατάρι. Σε αρκετό ύψος διατηρείται η επάλειψη των αντηρήδων και του τοίχου ενδιάμεσά τους με αλλεπάλληλα στρώματα από πηλό, που ψήθηκαν από την ισχυρή φωτιά που κατέστρεψε το σπίτι, αποδεικνύουν, όμως, ότι κατά καιρούς γίνονταν στο σπίτι επισκευές και ανακαινίσεις.

Τα **πήλινα αγγεία** που βρέθηκαν στη θέση τους στο βόρειο δωμάτιο, είναι χαρακτηριστικά δείγματα της

Σχέδιαστική αναπαράσταση της Οικίας του Κεραμέα. (Σχέδιο Μ. Κορρέ).

Επάνω, από αριστερά προς δεξιά: 1. Γραπτό αγγείο, Μέση Νεολιθική, 2. Γραπτό αγγείο, Μέση Νεολιθική, 3. Λίθινη σφραγίδα.

Επάνω: Πήλινη σφραγίδα.

Επάνω: Πήλινη γραπτή φιάλη φάσης Κλασικό Διμήνι. Νεότερη Νεολιθική.

Πήλινη σφραγίδα.

Μονόχρωμο κλειστό αγγείο.

αγγειοπλαστικής και της αγγειογραφίας της Μέσης Νεολιθικής περιόδου και αντικατοπτρίζουν την ποικιλία των σχημάτων και των διακοσμητικών μοτίβων, που συχνά είναι εμπνευσμένα από την υφαντική και καλαθοπλεκτική.

Στον οικισμό του Σέσκλου έχει αποδοθεί μια συγκεκριμένη κεραμική κατηγορία με βάση κυρίως τη διακόσμηση των αγγείων. Η κατηγορία αυτή, γνωστή ως κεραμική του «**Πολιτισμού του Σέσκλου**», περιλαμβάνει αγγεία με γραπτή διακόσμηση αποτελούμενη από κόκκινα βαθμιδωτά ή αβακωτά κοσμήματα και γραμμές ζιγκ-ζαγκ πάνω σε ανοιχτόχρωμο φόντο. Αργότερα, εμφανίζονται κόκκινα φλογόσχημα κοσμήματα πάνω σε λευκό φόντο.

Τα πήλινα νεολιθικά αγγεία είναι όλα χειροποίητα, κατασκευάζονταν δηλαδή

με τα χέρια, χωρίς μηχανική βοήθεια, καθώς η χρήση του κεραμικού τροχού δεν ήταν ακόμα γνωστή. Ο κεραμικός τροχός εισάγεται πολύ αργότερα, στην **Εποχή του Χαλκού**. Η κατασκευή πήλινων αγγείων και σκευών είναι ένα ακόμα επίτευγμα της Νεολιθικής Εποχής που σχετίζεται με τη μόνιμη εγκατάσταση και σηματοδοτεί μια πρόοδο στην ανθρώπινη σκέψη.

ΜΕΓΑΡΟ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΝΕΟΛΙΘΙΚΗΣ

Ο οικισμός του Σέσκλου καταστράφηκε από φωτιά προς το τέλος της 6^{ης} χιλιετίας π.Χ. (τέλος Μ.Ν. περιόδου) και ερημώθηκε για περισσότερο από 500 χρόνια. Η περιοχή ξανακατοικήθηκε κατά τη Νεότερη Νεολιθική περίοδο μόνο πάνω στην «Ακρόπολη» (Σέσκλο Α). Την περίοδο αυτή

χτίζεται στο ψηλότερο σημείο της «Ακρόπολης» το «**Μέγαρο**» που έχει εμβαδόν **150 τ.μ.**

Το μνημείο ανασκάφηκε από τον Χρ. Τσουντα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Πρόκειται για ένα οίκημα που αποτελείται από πρόδομο, κυρίως δωμάτιο και θάλαμο. Περιβαλλόταν από ένα μεγάλο λιθόκτιστο περίβολο, τμήμα του οποίου είναι σήμερα ορατό δυτικά της «Οικίας του Κεραμέα». Γύρω απ' αυτόν τον κεντρικό πυρήνα διατάσσονταν τα υπόλοιπα σπίτια του οικισμού.

Το οικοδόμημα έχει προσανατολισμό Ανατολή-Δύση και η είσοδος του βρίσκεται στα δυτικά. Στο κυρίως δωμάτιο βρέθηκε στο πήλινο δάπεδο τετράπλευρη εστία κατασκευασμένη από πηλό. Τρεις κωνικές οπές στο μέσον του δωματίου

μαρτυρούν τους ξύλινους πασσάλους που στήριζαν τη στέγη, που είχε μεγάλο άνοιγμα, και είναι ευνόητο ότι είχε ανάγκη από υποστυλώματα. Την απαραίτητη ξυλεία προμηθεύονταν οι νεολιθικοί κάτοικοι του οικισμού ασφαλώς από τη γύρω περιοχή που ήταν δασωμένη πυκνά, κυρίως με δρυς. Δυο μικρές λίθινες κατασκευές ελλειπτικού σχήματος στη Β.Δ. γωνία του θαλάμου σχετίζονται με τις διάφορες δραστηριότητες του σπιτιού που αναφέρονται στην προετοιμασία της τροφής.

Ολόκληρη η Ν.Α. πλευρά της αυλής γύρω από το «Μέγαρο», καθώς και ένα τμήμα του «Μεγάρου» έχουν καταρρεύσει στο παρακείμενο ρεύμα, ωστόσο το οικοδόμημα αυτό παραμένει **το πιο εντυπωσιακό της Νεολιθικής Εποχής σ' ολόκληρη τη Θεσσαλία**.

Παραδείγματα παρόμοιων μεγάρων σε οικισμούς της Νεότερης Νεολιθικής

έχουν ανασκαφεί στο Διμήνι, την Αγία Σοφία στη Λάρισα και αλλού. Η σύνδεση των μεγάρων με την κατοικία του άρχοντα του οικισμού είναι μια άποψη, που σήμερα δεν υποστηρίζεται πλέον από τους νεότερους ερευνητές. Θεωρούνται κυρίως ως κατοικίες μιας μεγάλης γεωργοκτηνοτροφικής οικογένειας, που άρχισε πιθανόν να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες οικογένειες του οικισμού κατά το τέλος της Νεότερης Νεολιθικής περιόδου, περίοδος κατά την οποία τοποθετείται η εμφάνιση των μετάλλων που οδήγησε σταδιακά στην κοινωνική διαφοροποίηση.

ΠΕΡΙΒΟΛΟΙ

Κατά τη Νεότερη Νεολιθική περίοδο, όταν

στο κεντρικότερο σημείο του οικισμού χτίζεται το μέγαρο, ένας μεγάλος λίθινος περίβολος περιέβαλε το σπίτι αυτό, διαμορφώνοντας έτσι έναν κεντρικό πυρήνα γύρω από τον οποίο διατάσσονταν τα υπόλοιπα σπίτια του οικισμού.

Μεγάλο τμήμα του περιβόλου αυτού είναι σήμερα ορατό δυτικά της «Οικίας του Κεραμέα». Ο περίβολος είναι κατασκευασμένος από αργούς, αδούλευτους δηλαδή, λίθους, χωρίς συνδετικό υλικό.

Η παρουσία περιβόλων στους νεολιθικούς οικισμούς κατά τη Νεότερη Νεολιθική περίοδο είναι ένα σύννηθες φαινόμενο, που στην περιοχή μας είναι γνωστό και από άλλες θέσεις, με σημαντικότερη εκείνη του νεολιθικού οικισμού του Διμηνίου, με τους έξι ομόκεντρους περιβόλους

γύρω από το λόφο.

Πολλές συζητήσεις έχουν γίνει σχετικά με τη χρήση τους. Ο πρώτος ανασκαφέας Χρ. Τσουντας, με βάση τα λιγιστά δεδομένα εκείνης της εποχής, ερμήνευσε τους περιβόλους, τόσο στο Σέσκλο, όσο και στο Διμήνι, ως αμυντικούς και ισχυρίστηκε ότι οι οικισμοί αυτοί αποτελούσαν οχυρωμένες ακροπόλεις.

Ωστόσο, μεταγενέστεροι ερευνητές αμφισβήτησαν την οχυρωματική λειτουργία των περιβόλων στους νεολιθικούς οικισμούς. Ο καθηγητής **Γ. Χουρμουζιάδης** πρότεινε την ερμηνεία τους ως χωροταξικών στοιχείων του οικισμού, αμφισβητώντας την ύπαρξη κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών κατά τη Νεολιθική Εποχή που να ευνοούν την ανάπτυξη

Αριστερά: Το Μέγαρο της Νεώτερης Νεολιθικής στην «Ακρόπολη». Μοιζάει να κοιτάει στο βάθος το ύψωμα «Πύργος», όπου έχει εντοπιστεί άλλος ένας σύγχρονός του οικισμός.

Επάνω: Ο Θ. Μπασιγουράκης και η Ευ. Σταμέλου συζητάνε για τους τάφους της Μέσης Εποχής Χαλκού που εντοπίζονται σε διάφορα σημεία, ανάμεσα στα ερείπια του νεολιθικού οικισμού.

εχθροπραξιών μεταξύ των γεωργοκτηνοτροφικών νεολιθικών κοινωνιών.

Δεν μπορεί κανείς, ωστόσο, να αμφισβητήσει ότι οι περίβολοι πρόσφεραν προστασία στους ενοίκους, ενώ συγχρόνως οριοθετούσαν και την περιοχή εντός της οποίας αναπτυσσόταν ο οικισμός.

Στον οικισμό του Σέσκλου, άλλωστε, έχει προταθεί από τον Χρ. Τσουντα η ύπαρξη οχυρωματικών περιβόλων ήδη από τη Μέση Νεολιθική περίοδο. Οι τοίχοι στους οποίους αναφερόταν, όμως, θεωρούνται σήμερα «αναλημματικοί», εξυπηρετούσαν δηλαδή την αντιστήριξη της πλαγιάς του γηλόφου πάνω στον οποίο χτίστηκαν τα σπίτια του οικισμού.

Το χώμα κρύβει ακόμα μυστικά και εκπλήξεις στο Σέσκλο. Η μελλοντική έρευνα στο χώρο είναι βέβαιο ότι έχει να προσφέρει πολλά στη συναρπαστική προσπάθεια ανασύνθεσης της ζωής των νεολιθικών ανθρώπων, να λύσει απορίες και να δημιουργήσει καινούριες...

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ο αρχαιολογικός χώρος του Σέσκλου αποτελεί πόλο έλξης χιλιάδων επισκεπτών κάθε χρόνο. Το κοινό του αρχαιολογικού χώρου αποτελούν μαθητές, φοιτητές, οργανωμένες ομάδες τουριστών και απλοί επισκέπτες, σε διάφορες ηλικίες, με διαφορετικό πολιτισμικό ή εθνικό υπόβαθρο, κοινωνικό, οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο και ποικίλα ενδιαφέροντα και προσδοκίες από την επίσκεψη. Την τελευταία τριετία, οργανώνονται, είτε συστηματικά ή στο πλαίσιο εκδηλώσεων, δράσεις εκπαιδευτικού χαρακτήρα από την ΙΓ΄ Ε.Π.Κ.Α. ή και σε συνεργασία με φορείς της περιοχής, με βασικό στόχο τα παιδιά που συμμετέχουν σ' αυτές να «κατακτήσουν» το χώρο και να τον εντάξουν γόνιμα και δημιουργικά στη δική τους καθημερινότητα.

Έτσι, σε τακτική βάση πραγματοποιούνται, μετά από προσυμφωνημένο ραντεβού, **εκπαιδευτικές περιηγήσεις μαθητών όλων των εκπαιδευτικών βαθμίδων**. Στο πλαίσιο αυτό, πέρα από την περιήγηση στα δυο τμήματα του νεολιθικού οικισμού (Σέσκλο Α και Σέσκλο Β), αξιοποιούνται ταυτόχρονα και οι υπάρχουσες υποδομές στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο του νέου φυλακίου, όπου οι σχολικές ομάδες έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν πληρέστερα μέσα από τα διαθέσιμα οπτικοακουστικά μέσα.

Την αφορμή, εξάλλου, για συστηματικότερη εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων στο Νεολιθικό οικισμό έδωσε η Πανελλήνια Εκστρατεία «**Περιβάλλον και Πολιτισμός**», που θεσπίστηκε το 2008 από τη Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Υπουργείου, με στόχο την

ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα διαχείρισης και προστασίας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Η θεματική των δράσεων είναι αφιερωμένη ανά διετία στα τέσσερα στοιχεία της φύσης. Έτσι, το 2010-2011 οι εκδηλώσεις είχαν θέμα «Φωνές Νερού Μυριάδες», και το 2012-2013 «Παντέχνου πυρός σέλας – Λαμπερές ιστορίες φωτιάς». Με σκοπό την ανάδειξη των αναρίθμητων μορφών του νερού, του υδάτινου τοπίου και των ανθρώπινων έργων που προέκυψαν από αυτές, καθώς και των μεταμορφώσεων της φωτιάς, διαχρονικού συμβόλου δημιουργικής δύναμης, ενέργειας, φωτός και αισιοδοξίας σχεδιάστηκαν και εφαρμόστηκαν εκπαιδευτικές δράσεις με θεματικές περιηγήσεις και προγράμματα για το ευρύ κοινό και για μαθητές αντίστοιχα.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που σχεδιάστηκε στα πλαίσια της εκστρατείας για το νερό, απευθυνόταν σε μαθητές ηλικίας 8 έως 12 ετών και είχε τίτλο «**Με Νερό και Χώμα**». Περιλάμβανε θεματική **εκπαιδευτική περιήγηση** στον αρχαιολογικό χώρο, με έμφαση δηλαδή στα επιλεγμένα μνημεία που καταδεικνύουν τη σημασία και τις ποικίλες διαστάσεις της αξίας του νερού στη ζωή των νεολιθικών ανθρώπων. Στα παιδιά διανεμήθηκε **εκπαιδευτικό έντυπο** που περιλάμβανε πληροφοριακό υλικό και σύντομες ασκήσεις επικεντρωμένες στις γνώσεις και τις εμπειρίες που αποκόμισαν στη διάρκεια της εκπαιδευτικής περιήγησης.

Κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή του προγράμματος, δόθηκε έμφαση στις παιγνιώδεις και πρακτικές δραστηριότητες. Έτσι, κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής περιήγησης, τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να περιεργαστούν τα **πιστά αντίγραφα** των αρχαίων αντικειμένων που τους διανεμήθηκαν, εξερευνώντας τη χρήση τους και τον τρόπο κατασκευής τους και διαμορφώνοντας έτσι τις απόψεις τους γι' αυτά. Στη συνέχεια, χωρισμένα σε ομάδες μέσα από «**Κυνήγι Θεσαυρού**», ακολουθώντας τον αντίστοιχο χάρτη, εξερεύνησαν το χώρο συλλέγοντας πληροφορίες γι' αυτόν με τη μορφή **εκπαιδευτικού παιχνιδιού (πάζλ)**, ενώ εκ περιτροπής

συμμετείχαν σε **εργαστήρι πηλού**. Εδώ, τα παιδιά είχαν τη δυνατότητα να επεξεργαστούν την πρώτη ύλη και να δοκιμάσουν μεθόδους και τεχνικές επεξεργασίας της, στην προσπάθειά τους να δημιουργήσουν τα δικά τους έργα μέσα από ένα μοναχικό παιχνίδι. Αντίθετα, η συμπλήρωση του πάζλ και το κυνήγι θησαυρού, τούς έδωσε τη δυνατότητα να συνεργαστούν καταθέτοντας ρόλους και αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος, σε ένα περιβάλλον παιχνιδιού δομημένο μεν, αλλά ταυτόχρονα ευέλικτο, ώστε να τους δίνει την ευκαιρία να αυτοκαθορίζονται και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες.

Τα παιδιά πήραν σαν **αναμνηστικό** της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα **το έργο τους** από το εργαστήρι πηλού, ενώ η νικήτρια ομάδα κατά τη συμπλήρωση του πάζλ πήρε για το σχολείο της φάκελο που περιείχε το ενημερωτικό τρίπτυχο έντυπο για τον αρχαιολογικό χώρο που δημιουργήθηκε ειδικά για τις ανάγκες του εορτασμού, την αντίστοιχη αφίσα και το έντυπο υλικό του Υπουργείου, το εκπαιδευτικό

φυλλάδιο εργασίας, καθώς και το έπαθλο του παιχνιδιού, το ίδιο το πάζλ. Ολοκληρώνοντας την εκπαιδευτική αυτή εμπειρία, τα παιδιά αποτύπωσαν τις εντυπώσεις τους ζωγραφίζοντας ή γράφοντας στα **απαντητικά δελτάρια** που δημιουργήθηκαν για τους σκοπούς του εορτασμού από το Υπουργείο και τους διανεμήθηκαν μετά την ολοκλήρωση του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Ανάλογο εκπαιδευτικό πρόγραμμα για ίδιας ηλικίας μαθητές οργανώθηκε και κατά το έτος 2012, επίσης στα πλαίσια της πανελληνίας εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός», με θέμα τη φωτιά και είχε τίτλο **«Μια σπίθα...αρκεί!»**. Σκοπός του ήταν να αναδείξει το ρόλο της φωτιάς στην καθημερινή ζωή των νεολιθικών κατοίκων του Σέσκλου. Στο σχεδιασμό του προγράμματος δόθηκε και πάλι έμφαση στις παιγνιώδεις και πρακτικές δραστηριότητες, καθώς και στις έννοιες της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος.

Έτσι, μετά την **εκπαιδευτική**

περιήγηση στα επιλεγμένα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου, ακολούθησε «**Κυνήγι Θησαυρού**», στη διάρκεια του οποίου τα παιδιά χωρίστηκαν σε δυο ομάδες και κλήθηκαν να εντοπίσουν το «θησαυρό» ακολουθώντας το χάρτη, εξερευνώντας το χώρο και αξιοποιώντας τις πληροφορίες που είχαν προσλάβει στη διάρκεια της περιήγησης. Στη συνέχεια, οι ομάδες ενώθηκαν και πάλι για να παίξουν «**Ντόμινο**» και να αφηγηθούν, ενώνοντας τα κομμάτια του παιχνιδιού, την ιστορία που ξετυλιγόταν μέσα από την επεξεργασία εικόνων, μεταφράζοντας έτσι τις οπτικές αναπαραστάσεις σε εννοιολογικές και λεκτικές. Και σ' αυτήν την περίπτωση, τα παιδιά στο τέλος του εκπαιδευτικού προγράμματος αποτύπωσαν λεκτικά ή ζωγραφικά τις εντυπώσεις τους στα ειδικά απαντητικά δελτάρια.

Τέλος, σε συνεργασία με τοπικούς

φορείς σχεδιάζονται και οργανώνονται εκπαιδευτικές δράσεις για μεικτές ομάδες παιδιών. Ενδεικτικά αναφέρεται το Πρόγραμμα «**Οδηγοί στην κοινωνία – γνωρίζουμε το παρελθόν, δημιουργούμε το μέλλον**» (1), που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 2011, σε συνεργασία με το Τοπικό Τμήμα Ν. Ιωνίας Βόλου του Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού.

Στη Δράση συμμετείχαν παιδιά από 5 έως 15 ετών, τα οποία **περιηγήθηκαν στον αρχαιολογικό χώρο** και στη συνέχεια χωρίστηκαν σε πέντε ομάδες. Μέσα από μια διαδικασία παιχνιδιού που θύμιζε «κυνήγι θησαυρού» και περιλάμβανε αυτοσχέδιους χάρτες και πινακίδες σήμανσης, κατευθύνθηκαν στους 5 σταθμούς που είχαν διαμορφωθεί στα ισάριθμα σημεία του Αρχαιολογικού Χώρου, προκειμένου να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες που οι σταθμοί αυτοί

περιελάμβαναν. Εκφράστηκαν δημιουργικά σε **Εργαστήριο Ζωγραφικής νεολιθικών αγγείων σε χαρτί** στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο του νέου φυλακίου του Αρχαιολογικού Χώρου, **Κατασκευής κούκλας από άχυρα** και **Εργαστήριο πηλού** στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο των πέτρινων κτιρίων του Δ.Ρ.Θεοχάρη, ενώ έπαιξαν «**Όπως Παλιά**», **Κουτσό και Τυφλόμυγα** στο χώρο μπροστά στην είσοδο του Αρχαιολογικού Χώρου.

Οι ομάδες των παιδιών ακολούθησαν μια κυκλική πορεία μέσα στο χώρο προκειμένου να μετακινηθούν από σταθμό σε σταθμό και τελικά να συμμετέχουν σε όλες τις δραστηριότητες. Στο τέλος, ενώθηκαν και πάλι προκειμένου να βοηθήσουν στην **αποψίλωση και τον καθαρισμό του κήπου** γύρω από το φυλάκιο του Αρχαιολογικού Χώρου.

Σαν **αναμνηστικά** από τη συμμετοχή τους στις δράσεις, πήραν την αχυρένια κούκλα, το πήλινο αντικείμενο και τη ζωγραφιά που δημιούργησαν στα αντίστοιχα εργαστήρια της Δράσης, καθώς και από ένα πήλινο αναμνηστικό «μετάλλιο» που κατασκεύασαν γι' αυτά οι Οδηγοί τους.

Η πιο άμεση αξιολόγηση αυτών των εκπαιδευτικών προγραμμάτων μπορεί να γίνει μέσα από την παρατήρηση και εκτίμηση του αποτελέσματος της δουλειάς των ίδιων των παιδιών. Μέσα από αυτή μπορεί να καταδειχθεί ποιοτικά, αν και σε ποιο βαθμό το εκπαιδευτικό υλικό τους παρείχε κίνητρα και ερεθίσματα για δημιουργική ενασχόληση με αντικείμενα και καταστάσεις και αν τελικά έγινε η αφορμή για να σκεφτούν, να δημιουργήσουν και ίσως να μάθουν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν τα απαντητικά δελτάρια της εκστρατείας «Περιβάλλον και Πολιτισμός», στα οποία φαίνεται ότι τα παιδιά ανακαλούσαν ακόμα και σε μη λεκτικό επίπεδο εκείνες τις βιωματικές

δραστηριότητες που τους έκαναν περισσότερο εντύπωση, υποδηλώνοντας, έτσι, τη σημασία τους για την κατάκτηση της γνώσης

Ο πολυτροπικός χαρακτήρας, εξάλλου, των εκπαιδευτικών προγραμμάτων επέτρεψε στα παιδιά να συνδυάσουν τη γνώση με το παιχνίδι, την εθελοντική προσφορά με τη διασκέδαση, την περιπέτεια με την ανακάλυψη, κι όλα αυτά μέσα από διαδικασίες που προάγουν το ομαδικό πνεύμα και τη συνεργασία για την επίτευξη του καλύτερου δυνατού αποτελέσματος. Η χαρά στα μάτια τους μετά την ολοκλήρωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων έδωσε στους εμπυχωτές την αίσθηση ότι ο αρχαιολογικός χώρος «ζωντάνεψε», προκαλώντας αισθήματα ικανοποίησης σε όλους τους συμμετέχοντες.

Κι όλα αυτά σε μια εποχή που τα πάντα, ακόμα και τα μνημεία, τα μουσεία και οι αρχαιολογικοί χώροι, τείνουν να αποτιμώνται με οικονομικούς και εισπρακτικούς όρους. Το εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό και ηθικό κέρδος, όμως, που πηγάζει από την εφαρμογή παρόμοιων δράσεων αποτελεί πηγή έμπνευσης και μοναδικό κίνητρο για τη συνέχιση της προσπάθειας, ώστε το γέλιο των παιδιών να μετατραπεί σε δημιουργικό εργαλείο μάθησης στη σχολική τους ζωή.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΕΣΚΛΟΥ

Τηλ. **24210 95172**

www.odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2500 - **igepka@culture.gr**

Υπεύθυνη αρχαιολόγος: **Ευαγγελία**

Σταμέλου

Ώρες λειτουργίας: καθημερινά, εκτός Δευτέρας 08:30 – 15:00

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΟΛΟΥ

Τηλ. **24210 25285**

Ώρες λειτουργίας: καθημερινά εκτός Δευτέρας 08.30π.μ.- 15:00 μ.μ

1. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειώσω ότι η εκπαιδευτική αυτή δράση έγινε με την πρωτοβουλία του Σώματος Ελληνικού Οδηγισμού και συγκεκριμένα του Τοπικού Τμήματος Ν. Ιωνίας Βόλου, ενώ ψυχή της δράσης ήταν η κ. **Αγγελική Καμπούρη**, υπεύθυνη του Τμήματος, στην οποία οφείλεται τόσο ο σχεδιασμός όσο και το μεγαλύτερο μέρος της οργάνωσης των επιμέρους δραστηριοτήτων.

Το μικρό πευκοδάσος που χωρίζει τα δυο τμήματα του επισκέψιμου χώρου, εμποδίζει την από απόσταση θέα προς τη μαγούλα, επιφυλάσσει όμως για τον επισκέπτη την έκπληξη, μετά από τη σκιερή διαδρομή στο μονοπάτι ανάμεσα στα δέντρα του.